

COLUMN GUIDO VANHEESWIJCK

Filosoof en hoogleraar aan de UAntwerpen en de KU Leuven.

“Het is altijd constructief de eigen vooroordelen kritisch te bevragen.”

Reageren kan via redactie@tertio.be

Lang geleden kwam mijn oudste dochter – ze zat in het vierde middelbaar – behoorlijk verontwaardigd thuis: “Mijn lerares vertelde dat de vooroordelen zijn afgeschaft in de 17de eeuw. Wat een onzin”. “Waarom onzin?”, vroeg ik. Ze zei: “Ik zie vandaag overal vooroordelen, waardoor mensen gepest worden, ook in mijn klas”. “Je hebt gelijk”, zei ik, haar lerares had gewoon een populair, taai verhaaltje uit de wetenschapsfilosofie overgenomen dat met de opkomst van de moderne wetenschap de vooroordelen zouden verdwijnen. Maar natuurlijk was dat niet waar. Maakt u zich geen zorgen, mijn dochter heeft later geen filosofie gestudeerd, ze probeert momenteel levens te redden in het ziekenhuis.

Implicit bias

Toch vindt vandaag het verhaaltje van haar lerares weer gretig aftrek. Nu spreekt men – vooral aan universiteiten – over de noodzaak om je *implicit bias* te doorprikken (een mode aangewaaid uit de VS). In alledaags Nederlands: je “onbewuste vooroordelen” tegen het licht houden. Natuurlijk is het altijd constructief de eigen vooroordelen kritisch te bevragen, maar onder het gras van die nieuwe mode schuilt dit addertje: eens je vooroordelen doorprikkt, ben je zelf zonder vooroordelen en helemaal bevrijd. Terwijl in werkelijkheid de oude vooroordelen gewoon plaatsmaken voor nieuwe. Op de opiniepagina’s van de kranten zijn er legio. Drie voorbeelden.

Ooit geloofde een groot aantal blanken dat indianen of zwarten geen ziel hadden. Vandaag hoor je dat elke blanke of “witte” een historische schuld draagt. Ooit meende een groot aantal gelovigen dat ongelovigen geen ethisch besef hadden. Vandaag hoor je dat gelovigen een achterhaald mens- en wereldbeeld hebben. Ooit geloofde een groot aantal mannen dat vrouwen minder geschikt waren voor openbare functies. Vandaag hoor je dat mannen nog steeds een geprivilegieerde, patriarchale, onderdrukkende klasse zijn. Zowel vroeger als nu is men rotsvast overtuigd van het eigen gelijk. Helemaal bevrijd van vooroordelen moet het heerlijk polariserend toeven zijn in de eigen bubbel. Vroeger heette dat zuil.

Smiley

Met mijn drie volwassen dochters praat ik daar de jongste maanden vaak over. Telkens wanneer een polariserend stuk verschijnt over “man-vrouw, wit-zwart, gelovig-ongelovig...”, sturen ze me een bericht met een smiley. Je niet opjagen, jongen – zo noemen ze zowaar hun patriarchale vader –, we komen deze week langs. En dan praten we met elkaar, zonder het daarom eens te zijn. Ook de onbewust onderdrukte moeder, die ooit haar carrière als arts tijdelijk on hold zette voor de kinderen, mengt zich in het debat. Vier vrouwen en één man, debatterend over polariserende onderwerpen, gestoeld op telkens nieuwe vooroordelen die even in de mode zijn en dan weer geruisloos verdwijnen.

Doorgaans zwaaien ze mij dan plagend uit: niet alle vrouwen denken hetzelfde als onze “woke” feministische zusters, net zomin als alle mannen reageren als rechtse “macho”-broeders, jongen.

Ijdelheid

En dan is het mijn beurt om hen uit te dagen. Waarom nemen jullie de pen niet zelf ter hand, waarom de publieke ruimte overlaten aan een polariserende minderheid, zowel rechts als links, mannelijk en vrouwelijk, die zichzelf in de media graag een megafoon verschaft? “Omdat we nu eenmaal jouw ijdelheid en die van je filosoferende collega’s missen”, plagen ze mij dan, “om te denken dat onze mening zo belangrijk is dat heel de wereld ze moet aanhoren. Liever staan we zij aan zij, onze mannelijke collega’s en wij, dagelijks in het ziekenhuis. Wanneer het om leven en dood gaat, staat die filosofische polarisering heel ver van ons af, ze lijkt dan zo wereldvreemd, futiel, irrelevant en zo vermoeiend.” Maar volgende week komen we toch terug, wuiven ze mij uit. Heerlijk om als witte man, onbewust vrezend voortdurend te discrimineren, drie dochters te hebben. Vrouwen en mannen, samen bouwend aan een samenleving, zo moeilijk is dat echt niet. Nog voor ik het vergeet: ik heb ook een zoon, met wie het al even aardig praten is. Maar in een gepolariseerd klimaat schroom ik dat aan mijn vrouwelijke collega’s te bekennen. Je kent dat toch, hoor ik ze samenzweerderig fluisteren: mannen onder elkaar, daar kan niets goeds van komen. III

LEZERSBRIEVEN

Kerksluiting

In *Tertio* nr. 1.093 van 20/1 verscheen een opinie van jezuïet Jos Moons over de recente brochure *Het kerkgebouw. Betekenis en toekomst* van de Belgische bisschoppen. Je kan die brochure op verschillende manieren lezen, mede ingegeven door je persoonlijke ervaringen of je visie op de problematiek. Maar je mag niet uit het oog verliezen dat de titel ervan twee componenten heeft, namelijk betekenis én toekomst van het kerkgebouw.

Internationale ervaringen over de problematiek van de kerken leren mij dat in die gevoelige materie de slinger in hoofdzaak uitslaat naar de kant van het realisme. Hoeveel kerken heeft de afgeslankte groep van gelovigen nog nodig? Als criterium worden zakelijke overwegingen gehanteerd: zijn er nog voldoende inkomsten om de kosten van het gebouw te dragen? Zijn er nog vitale medewerkers om het beheer te schragen? Ook het aantal priesters kan een maatstaf zijn. Hoeveel kerken je behoudt, moet dan in verhouding staan tot het aantal resterende bedienaars. Het is de verdienste van de brochure aandacht te vragen voor de andere zijde van de slinger en te reflecteren over wat kerkgebouwen ook vandaag nog voor de gelovige gemeenschap en voor de bredere samenleving kunnen betekenen. Die betekenis kan er mijns inziens alleen maar zijn als je de kerken ook openstelt. Dat werd nog maar eens duidelijk tijdens deze pandemie, waar ondanks de beperkingen voor de eredienst, open kerken regelmatig worden bezocht.

Dat sluit niet uit dat men ook moet handelen. En dat gebeurt ook. In alle bisdommen werd actief meegewerkt aan de vraag van de overheid om voor elke gemeente in Vlaanderen een kerkenbeleidplan uit te werken. Dat gebeurde in dialoog tussen de kerkelijke en burgerlijke partijen. Het leverde niet altijd staaltjes op van grote visie, maar op heel wat plaatsen wordt dat document actief opgevolgd en geactualiseerd en leidt het tot beslissingen over neven- of herbestemmingen. Het tweede deel van de brochure, de handreiking, is bedoeld als hulpmiddel om de kerkbesturen bij te staan in deze complexe problematiek. Een soort van wegcode, met do’s-and-don’ts, maar vooral met nadruk op overleg. En inderdaad hebben de bisschoppen niet top-down bepaald hoeveel kerken er nog moeten overblijven en hoe snel de rest moet worden gesloten. De handreiking heeft net tot doel de plaatselijke verantwoordelijken van parochieteams en kerkbesturen in dat proces te betrekken. Het spreekt vanzelf dat dat wat langer duurt, maar het resultaat zal duurzamer zijn en meer gedragen.

Open kerk, gastvrije gemeenschap

Jos Moons publiceerde een eerlijke en moedige reactie of aanvulling op de verklaring van de Belgische bisschoppen, *Het kerkgebouw. Betekenis en toekomst* (zie *Tertio* nr. 1.093 van 20/1). Leegstaande kerkgebouwen stellen ons ongetwijfeld voor een aantal praktische uitdagingen, maar ze zijn voor mij niet het eerste probleem. Vooraleer op zoek te gaan naar een concrete bestemming voor een kerkgebouw, denk ik dat we meer fundamentele vragen moeten durven te stellen en daarover in alle openheid in dialoog moeten treden met alle betrokkenen, niet alleen met de kerkelijke en burgerlijke overheden.

Fundamenteel is de vraag naar de toekomst van ons kerk-zijn: welke gemeenschap, welke geloofsgemeenschap willen we vormen en wie betrekken we daarbij? Willen we een gesloten of een open gemeenschap, een volgzaam gemeenschap die strikt de letter van de wet volgt of een zoekende gemeenschap die zoals de Emmaüsgangers vragend en twijfelend, maar eerlijk zoekend op stap gaat? Ook zonder antwoord op die vragen zouden we een praktische invulling kunnen geven aan de kerkgebouwen, maar het lijkt mij zinvoller om minstens gelijklopend die prioritaire vragen te bespreken.

Denkend aan het leven van de eerste christenen zoals beschreven in de *Handelingen van de apostelen* – “ze hadden alles gemeenschap-pelijk, niemand onder hen leed enig gebrek” –, stel ik de vraag of er naast een rustgevende en culturele invulling ook geen aandacht kan zijn voor een sociale invulling van de kerkgebouwen. Het behoort immers tot onze fundamentele opdracht werk te maken van meer verbondenheid, meer aandacht voor wie uitgesloten of ontheemd is, voor wie nood heeft aan begrip, vergeving en nieuwe kansen. En wie van ons heeft dat niet nodig?

De basis voor een zinvolle invulling van de kerkgebouwen is zonder meer ook gelegen in het antwoord dat wij geven op de vraag naar de verantwoordelijkheid die wij als geloofsgemeenschap dragen binnen de totaliteit van onze samenleving.

Het appel van de ander kan en moet ook mede bepalend zijn voor de toekomst van de kerk en haar gebouwen. We moeten het aandurven opnieuw profetisch te worden als een zichtbare en voelbare meerwaarde voor onze samenleving. Licht op de korenmaat, gist in het deeg. De kerk mag en kan geen gesloten entiteit vormen, geen eiland op zich. Is het niet onze roeping een open kerk, een gastvrije gemeenschap te zijn?

Jan Jaspers

Voormalig directeur Parcum, secretaris Commissie Kerkelijk Patrimonium van het bisdom Hasselt en adviseur van de bisschoppenconferentie

Bart Massart

Gebedsvoorganger in de Sint-Geertruijparochie in Leuven en voorzitter van de bestuursraad van de Universitaire Parochie van de KU Leuven

